

УДК 336.025:339

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-07

Данкевич В. Є., доктор економічних наук, декан факультету права, публічного управління та національної безпеки, Поліський національний університет, Україна

ORCID: 0000-0002-0522-2927

e-mail: dankevych2017@gmail.com

Данкевич Є. М., доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління, Поліський національний університет, Україна

ORCID: 0000-0001-8337-5956

e-mail: dankevych2020@gmail.com

Данкевич А. Є., доктор економічних наук, професор, Національний університет харчових технологій, Україна

ORCID: 0000-0003-1801-7516

e-mail: dan09@ukr.net

Наумчук В.В., аспірант, Поліський національний університет, Житомир, Україна

e-mail: Vnaumchuk@icloud.com

Економічна, продовольча та екологічна безпека в умовах післявоєнної відбудови: світовий досвід

Анотація. У статті розглядаються критичні аспекти відновлювального процесу після війни. У ній автори з'ясовують, як міжнародний досвід може бути застосований в Україні. Досліджують конкретні випадки післявоєнного відновлення у Південній Кореї, Боснії і Герцеговині, Хорватії, і аналізують, як їх результати можуть бути використані для забезпечення стабільного і продуктивного відновлення в Україні. Обґрунтовується, що аналіз успіхів та невдач інших націй може допомогти у створенні ефективних стратегій відновлення та розвитку. Доведено, що необхідною умовою розвитку країни є забезпечення безпеки та оборони, однак науковці також звертають увагу на інші складові, не менш важливі для національної стійкості. Одним із ключових чинників є економічна безпека. Розгляд реструктуризації державного боргу, відродження виробничої бази та створення стабільних економічних зв'язків з партнерами з-за кордону є ключовим для досягнення успіху у післявоєнній відбудові. Враховуючи аграрний потенціал України, продовольча безпека є також вкрай важливою як для країни, так і для її міжнародних партнерів. При оцінці аграрного потенціалу та участі на міжнародних продовольчих ринках, необхідно враховувати глобальні принципи післявоєнного збалансування цього ринку. Обґрунтовано, що впровадження кращих світових практик у галузі сільського господарства, логістики та постачання населення продуктами харчування є вирішальним елементом післявоєнної відбудови. Доведено, що одним із викликів сучасного світу є екологічна безпека, особливо в умовах, коли збройний конфлікт завдає екоциду. Використання відновлюваних джерел енергії, збалансоване природокористування та політика зменшення шкідливих викидів стають важливими стратегіями відбудови. Щоб забезпечити успішну відбудову після війни та гарантування економічної, продовольчої та екологічної безпеки, важливо вивчати кращий світовий досвід і адаптувати його до місцевих умов. Обґрунтовано, що урахування специфічності постконфліктового відновлення України, важливо брати до уваги інтеграцію країни до Європейського Союзу як стратегічну складову цього процесу.

Ключові слова: післявоєнна відбудова, економічна, екологічна та продовольча безпека, державна політика, світовий досвід, європейська інтеграція.

Dankevych Vitalii, Doctor of Economics, Dean of the Faculty of Law, Public Administration and National Security, Polissia National University, Ukraine

Dankevych Yevhen, Doctor of Economics, Professor of the Department of Economic Theory, Intellectual Property and Public Administration, Polissia National University, Ukraine

Dankevych Andrii, Doctor of Economics, Professor, National University of Food Technology, Ukraine

Naumchuk Viktor, postgraduate, Polissia National University, Zhytomyr, Ukraine

Economic, Food, and Environmental Security in the Context of Post-War Reconstruction: The Global Experience

¹Стаття надійшла до редакції: 28.07.2023

Received: 28 July 2023

Abstract. Introduction. *In a world that is becoming increasingly fragmented due to globalization, Russian aggression against Ukraine has taken on a hybrid form, which is reflected not only at the military level, but also in the economic, cultural, media, and other spheres. In addition to minor military successes, Russia is trying to destabilize Ukrainian economy, infrastructure, and ecological balance. In this context, focusing on Ukraine's economic, food, and environmental security becomes an important priority in the transition to the post-war reconstruction phase.*

According to estimates by the World Bank and the Ministry of Economy of Ukraine, the resources needed for post-war reconstruction amount to at least \$411 billion. Priority areas for reconstruction include critical infrastructure, the housing sector, key social and transportation facilities, industry, agriculture, IT, and other sectors.

The Ukrainian government and experts in various fields are actively studying and adapting best practices of post-war reconstruction from other countries. Questions remain open as to which strategies and techniques will prove most effective in the Ukrainian context, and what changes should be made to its recovery strategy.

The analysis of the post-war reconstruction experiences from the mid-1900s can undoubtedly provide valuable lessons. However, it's important to take an innovative approach to defining priorities and recovery tools, relying on domestic resources, willingness to change, and support from international partners. Therefore, focusing on ensuring Ukraine's economic, food and environmental security during post-war recovery and on its further integration into the European space is a key element in this process.

Purpose. *The purpose of this article is to provide a comprehensive examination of economic, food, and environmental security in the context of post-war reconstruction, while considering the global experiences. Based on an academic discourse, it includes extensive and empirical examinations of various facets associated with economic, food, and ecological security, particularly during post-war reconstruction periods.*

Results. *The article examines critical aspects of the post-war reconstruction process. The authors explore how global experiences that have an impact on recovery processes can be applied to the situation in Ukraine. Specific cases of recovery in South Korea, Bosnia and Herzegovina, and Croatia are examined, and an analysis is made of how their outcomes can be utilized to ensure stable and productive recovery in Ukraine. It is argued that analyzing the successes and failures of other nations can help create effective recovery and development strategies. It has been proven that ensuring security and defense is a necessary condition for a country's development, but scholars also pay attention to other components that are no less important for national resilience. One of the key factors is economic security. Considering the national debt restructuring, reviving the production base, and establishing stable economic relations with foreign partners are key to the success of post-war reconstruction. Given Ukraine's agricultural potential, food security is extremely important for both for the country and for its international partners. When assessing agricultural potential and participation in international food markets, it is necessary to consider the global principles of post-war economic balance. It is argued that the implementation of the best global practices in agriculture, logistics, and food supply to the population is a crucial element of post-war reconstruction. It is evident that one of the challenges of the modern world is environmental security, especially when armed conflict inflicts ecocide on the territory. The use of renewable energy sources, sustainable use of natural resources, and policies to reduce harmful emissions are becoming important reconstruction strategies. In order to ensure successful post-war reconstruction and guarantee economic, food, and environmental security, it is important to study the best global experiences and adapt them to local conditions. It is argued that taking into account the specificity of Ukraine's post-conflict recovery, it is important to consider the country's integration into the European Union as a strategic component of this process.*

Conclusions. *In the context of post-war reconstruction and Ukraine's economic, food and environmental security, the scientific community emphasizes the importance of studying international experience. Understanding the achievements and mistakes of other countries can make a valuable contribution to the planning and implementation of effective recovery and development strategies. While ensuring the country's security and defense is a top priority, the article also draws attention to other essential components of national security.*

Post-war economic recovery requires a careful analysis of the financial, trade, and industrial strategies of other countries that have successfully overcome similar challenges. This includes considerations such as restructuring the national debt, revitalizing the industrial base, employment policies, and developing stable economic relationships with international partners.

Food security is also of great significance and requires thorough research, especially with regard to the country's agricultural potential and its position in international food markets. The analysis of global principles for stabilizing the food market, including agriculture, logistics, distribution, and supply, is a crucial part of the post-war reconstruction process. To successfully ensure food security, Ukraine needs to learn from the best global practices, such as diversifying logistics, optimizing the use of land resources, implementing sustainable technologies appropriate to local conditions, and guaranteeing equal access to food for all citizens.

Environmental security, one of the key challenges of the modern world, is also critical for post-war reconstruction. Considering the ecocide inflicted on the country by the war with Russia, it is essential to actively implement renewable energy sources, sustainable use of natural resources, policies to reduce harmful emissions, green development approaches, and other advanced practices that can be successfully adapted to the Ukrainian context.

To effectively restore Ukraine and ensure its economic, food, and environmental security, it is essential to study the best global practices, adapt global strategies to the local context, and take into account the country's specific needs and circumstances. Recognizing the unprecedented scale of destruction caused by armed conflicts initiated by the Russian Federation, it is crucial to acknowledge the specificity of post-war reconstruction in Ukraine, particularly as a component of its integration into the European Union. Therefore, part of the resources accumulated through internal efforts and international assistance should be directed towards institutional reforms, actions, and initiatives, the results of which cannot be measured solely in billions of UAH or GDP growth.

Currently, it is important to focus on contemporary trends and develop new innovative industries. Experts emphasize that during the recovery process, Ukraine should strive to become an independent, modernized nation. Simply reproducing the

pre-war economy will lead to decades of dependence on the agricultural and raw materials sectors, further widening the gap between Ukraine and the technologically advanced economies of developed countries.

In conclusion, studying the experiences of countries such as South Korea, Bosnia and Herzegovina, and Croatia is relevant for Ukraine in its post-war reconstruction efforts and endeavors to achieve economic, food, and environmental security. By studying and adapting the best practices from other nations, Ukraine can accelerate its development and become a modernized and stable country.

Keywords: *post-war reconstruction, economic, environmental, and food security, state policy, global experience, European integration.*

JEL Classification: *F01; F02; F30.*

Постановка проблеми. У контексті глобалізованих реалій сучасного світу, російське вторгнення в Україну набрало гібридного характеру, що проявляється не лише у військовій сфері, але й у економічній, культурній, медійній та інших секторах. Без досягнення істотних військових успіхів, Росія активно спрямовує зусилля на дестабілізацію економіки України, її інфраструктури та екологічного балансу. Тому, в умовах післявоєнного відновлення, важливим стає акцентування уваги на забезпеченні економічної, продовольчої та екологічної безпеки країни. Світовий банк та вітчизняне Міністерство економіки оцінюють потреби України в ресурсах для післявоєнного відновлення в сумі не менше \$411 мільярдів. При цьому, пріоритетними напрямками відбудови є критична інфраструктура, житловий сектор, ключові соціальні та транспортні об'єкти, промисловість, агросектор, IT-сфера та інші галузі [14].

Під час формування та доробки Плану відновлення України, урядовці та експерти проводили системний аналіз досвіду післявоєнної відбудови різних країн, намагаючись адаптувати найефективніші практики до нових завдань та викликів. Залишається відкритим питанням, які з обраних напрямів покажуть себе найбільш ефективними. Які зміни необхідно внести в стратегію відбудови України. Безсумнівно, ретроспективний аналіз кейсів, пов'язаних з процесами післявоєнної відбудови середини 1900-х років, може принести корисні інсайти. Однак, у визначенні пріоритетів та інструментів важливо застосувати новаторський підхід, розраховувати на власні ресурси та волю до змін, а також на підтримку міжнародних партнерів. Все це вимагає спеціальної уваги до гарантування економічної, продовольчої та екологічної безпеки України в умовах післявоєнного відновлення та її подальшої інтеграції в європейський простір.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Післявоєнне відновлення України є темою значного дослідження, яке об'єднує вітчизняні та міжнародні ресурси. Значна плеяда вітчизняних та іноземних дослідників займаються вивченням даного питання. Так, Підоричева І. здійснила аналіз післявоєнного відновлення Європи, що вважається корисним уроком для України [1]. Collier і Hoeffler зосередили свою увагу на ролі міжнародної допомоги в стабілізації постконфліктних суспільств [2]. Ряд науковців розробили аналіз міжнародного досвіду і кращих практик щодо прозорості та підзвітності відбудови [10-

11]. Укрінформ включив глибокий аналіз того, як світовий досвід повоєнної відбудови може бути корисним для України [13].

Проблеми енергетики і продовольчої безпеки в Україні в контексті бойових дій були досліджені Pryshliak [4]. Іртищева оглянула економіку війни та післявоєнного економічного розвитку в світовому та українському контекстах [5]. Руйнування в результаті військової агресії Росії проти України були детально проаналізовані Київською школою економіки [6]. Повоєнне економічне відновлення та питання відновлення України були предметом обговорення на багатьох міжнародних майданчиках. У цьому контексті варто відзначити важливість Міжнародної конференції з питань відновлення України у Лугано [12].

Цінним є План відновлення України, запропонований на Ukraine Reform Conference. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затверджена Урядом України, і аналітична довідка щодо реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки (Писаренко і Куранда) [16] показують деякі напрями наукових та технологічних зусиль в Україні, які обов'язково варто використовувати для модернізації економіки. Вишлінський та Репко (2022) зосередили свою увагу на економіці України під час війни [17]. Досвід Європейського зеленого угоди в контексті продовольчої безпеки для України також було проаналізовано Скиданом О.В. та ін. [18-19]. Цей огляд літератури показує, що післявоєнне відновлення України є багатограним питанням, що вимагає комплексного підходу та врахування широкого спектру факторів.

Формулювання цілей дослідження. Метою цієї статті є проведення всебічного дослідження економічної, продовольчої та екологічної безпеки України в контексті післявоєнної відбудови: глобальний досвід. Використовуючи науковий дискурс, вона охоплює широкі та емпіричні дослідження різних аспектів, пов'язаних з економічною, продовольчою та екологічною безпекою, зокрема під час періодів післявоєнного відновлення.

Основні результати дослідження. Експерти визначають декілька вирішальних чинників, що відіграють ключову роль у відновленні посткризового стану. Зокрема, це включає оцінку шкоди, нанесеної в результаті військових дій, природних катастроф або

техногенних аварій, визначення потреб з пріоритизацією та деталізацією необхідних дій. На національному рівні це зазвичай припускає розробку комплексних планів відновлення, а також моніторинг та контроль над відповідними процесами з чітким розподілом відповідальності між державними та галузевими структурами. Додатково, визначається пошук потенційних джерел фінансування та ініціюється процес внесення термінових законодавчих та нормативних змін. На місцевому рівні це включає затвердження генеральних планів та іншої супровідної документації.

Історично, в багатьох випадках такі дії були розпочаті ще до завершення війни, як у Варшаві на початку 1945 року. Україна також слідує цьому напрямку: незважаючи на продовження військових дій та обмеженість фінансових ресурсів, вже було відновлено сотні об'єктів, зруйнованих ворогом – перш за все, інфраструктурних та житлових. Однак, через об'єктивні причини (багато територій все ще під контролем ворога, багато районів безпосередньо прилягають до лінії фронту), ще не говорять про комплексність рішень. Відновлювальні роботи проводяться точково. Після війни важливо забезпечити систематичність відновлення, уникаючи помилок, які вже були зроблені під час посткризового відновлення в минулому.

Співставляючи історичні досвіди, можна помітити, що в деяких випадках місцева влада та її міжнародні партнери зосереджувалися на відновленні інфраструктури, знехтувавши промисловий розвиток, в інших – навпаки. Також іноді пріоритети змінювалися з часом, в пошуках найкращих рішень. Незважаючи на те, що ці недоліки були виправлені, а дисбаланси були нейтралізовані з часом (що дозволяє експертам вважати різні кейси посткризового відновлення за успішні), було втрачено цінний час. У контексті 21-го століття, де розвиток відбувається набагато швидше, кожен втрачений рік може бути критичним для України в її амбіціях наздогнати рівень розвитку європейських сусідів [9-10]. Це особливо важливо, коли враховувати, що Україна вже втратила декілька десятиліть до початку великої війни.

В контексті підготовки до відновлювальних процесів в Україні, примітним є посилання на план Маршалла –

зразок успішної післявоєнної відбудови Європи, реалізований у 1948-1952 роках. Варто зазначити, що цей план було впроваджено не одразу після завершення війни, що свідчить про втрату кількох років. План, запропонований держсекретарем США Маршаллом, передбачав, що понад 80% допомоги надавалося європейським країнам, які зазнали руйнувань під час війни, безоплатно, з остаточними 20% наданими у формі кредитів. Незважаючи на це, фінансові ресурси не надходили безпосередньо до бюджетів держав-реципієнтів, а передбачались для цільового придбання промислових товарів та продовольства. Використання цих коштів контролювалося спеціальними фондами, які керували представники США та відповідних європейських країн [3].

Промислове відновлення стояло в центрі відновлювальних стратегій, що були реалізовані в рамках плану Маршалла. 17 європейських країн отримали допомогу у сумі \$13 мільярдів, що в еквіваленті сучасної вартості становить більш ніж \$115 мільярдів. Приблизно 12% наданих коштів були спрямовані на відбудову Західної Німеччини. Водночас, джерелами успішного і інтенсивного відновлення війною зруйнованої німецької економіки, на додаток до фінансової підтримки від США, були складні ліберальні реформи, що були запроваджені повоєнним урядом ФРН. Ці реформи включали зміни в земельних відносинах та фінансовій системі, скасування державного контролю над цінами, усунення майже 90% регуляторних обмежень для бізнесу, введення податкових пільг, які стимулювали експорт. Слід зазначити, що значну частину фінансових ресурсів було спрямовано на розвиток підприємництва, з мінімізацією витрат на утримання державного апарату. Крім того, було послідовно формовано запобіжники від монополізації окремих галузей економіки, включаючи металургію, авто- і машинобудівання та інші сфери, де існували такі ризики [3, 13, 20]. Актуальним для України є і інший Світовий досвід післявоєнної відбудови, а саме таких країн, як: Південна Корея, Боснія і Герцеговина, Хорватія (табл.1).

Таблиця 1 Світовий досвід післявоєнної відбудови

Країна	Особливості післявоєнної відбудови	Можливості використання досвіду
Південна Корея	На початкових етапах постконфліктного відновлення Південної Кореї у середині та наприкінці 1950-х, країна зазнала численних викликів, серед яких були неефективне використання коштів фінансової допомоги, наданих міжнародними інвесторами. Згодом країна коригувала свої підходи до управління та контролю, в результаті чого змінила власну траєкторію розвитку, інвестуючи в освіту та науку. Технологічний прорив, зумовлений цією політикою, послужив основою якості відбудови. Окрім того, у Південній Кореї було успішно впроваджено стимули для внутрішніх інвестицій. Маючи на увазі гарантії збереження капіталів та надання значних преференцій, включаючи державні замовлення, пільгові кредити та податкові пільги, корейські вкладники	Досвід Південної Кореї у боротьбі з корупцією в державному апараті може також бути корисним для України. Корупція там більше не є системною, а стала винятком, що свідчить про зміну рівня толерантності суспільства до корупційних проявів. Спостерігаючи економічний розвиток Південної Кореї наприкінці 1980-х, важливо відзначити роль стимулювання внутрішнього попиту та стрімкого розвитку національного ринку, що особливо важливо для України в контексті налагодження виробництва продукції з доданою вартістю. Додатково, позитивно спрацювала в країні стратегія орієнтації на

	активно інвестували в національну промисловість.	експорт, зокрема виробництва з високою доданою вартістю.
Боснія і Герцеговина	<p>В умовах війни Боснія і Герцеговина зазнали найбільших збитків, з прямими втратами, що оцінювалися від 50 до 70 мільярдів доларів, численнішими в 15-20 разів, ніж їхній ВВП того часу. Людські втрати були не менш драматичними, з приблизно 2,5% втрат населення, або 100 тисяч вбитих.</p> <p>З метою відновлення регіону, міжнародні партнери, зокрема Європейський Союз, розробили кілька спеціальних програм, що передбачали постачання матеріалів та обладнання для десяти ключових секторів національної економіки. Додаткові програми були впроваджені в сільському господарстві та підтримці сільських спільнот, а також при відновленні інфраструктури та репатріації біженців.</p> <p>Паралельно з цим, країна реалізувала внутрішні реформи, що включали реструктуризацію фінансового сектору, розвиток місцевості, а також створення та розбудову інститутів, включаючи державне управління. Програми повернення біженців і тимчасово переміщених осіб, які були відносно успішними, також стали важливими для майбутнього країни, допомагаючи хоча б частково відновити людський потенціал.</p>	<p>Спеціалісти вказують, що на початку реалізації відновлювальних проєктів Боснії і Герцеговини відсутня була повноцінна стратегія економічного розвитку, а також централізований центр координації для програм реконструкції, що призвело до дублювання зусиль та слабкої координації між різними донорами. Іншим важливим негативним фактором була низька управлінська ефективність владних структур.</p> <p>Недооцінка ролі промисловості в економічному відродженні країни, незастосування механізмів відновлення та реструктуризації промислових підприємств, поганий бізнес-клімат та слабка динаміка внутрішніх інвестицій також входять в перелік негативних аспектів досвіду Боснії і Герцеговини. Відтак, Україна повинна уникнути подібних помилок і зосередитися на стратегічному плануванні для прискорення свого відродження та розвитку.</p>
Хорватія	<p>У контексті збройних конфліктів кінця ХХ століття на Балканах, приблизно 20% територій Хорватії були окуповані. Цивільна інфраструктура та житловий сектор зазнали суттєвих руйнувань, зокрема, було повністю знищено понад 10% усієї житлової нерухомості країни. Загалом внаслідок воєнних дій зруйновано близько 30% хорватської економіки. Проте завдяки ефективному втіленню програм післявоєнного відновлення, Хорватія зуміла виконати критерії для приєднання до Європейського Союзу і у 2013 році стала його членом.</p> <p>Для відновлення територій, що постраждали від війни, Хорватія призначила бюджетні асигнування у розмірі 3,4 мільярди доларів у період з 1991 по 2004 рік. Регіони, що не були безпосередньо затронуті війною, активно включилися в економічний розвиток країни. Однак, на думку аналітиків, цей процес міг бути більш успішним, якби в країні з самого початку був впроваджений цілісний план відновлення.</p>	<p>При вивченні стратегії відновлення Хорватії слід відзначити, що у ранніх стадіях відбудови країну критикували за надмірну регулятивність та недостатній прогрес в боротьбі з корупцією. Однак, надання статусу кандидата у члени Європейського Союзу допомогло внести корективи до цих проблем. Враховуючи отримання Україною аналогічного статусу, можна сподіватися, що цей крок стане катализатором для подальшої модернізації України на її шляху до відбудови після війни.</p> <p>У контексті відновлення національної економіки Хорватію часто описують як приклад успішної реалізації відбудовних процесів, що ґрунтуються на прогресивних реформах та новаторських підходах.</p>

Джерело: сформовано на основі [3; 13; 20]

На завершення, слід зазначити, що відсутність належних реформ зумовила залежність економік багатьох післявоєнних країн від міжнародної допомоги. Таку помилку Україні слід намагатися уникнути за всіх обставин.

План відновлення України, що розглядається у контексті сучасного стану ситуації та можливих подальших сценаріїв розвитку подій, обумовлює необхідність впровадження трьох етапів (табл. 2).

Таблиця 2 Етапи післявоєнного відновлення України

Назва етапу	Характеристика
Етап стабілізації	На цьому етапі розглядаються заходи, спрямовані на відновлення ключових об'єктів критичної інфраструктури. Основний акцент робиться на ремонт та відновлення об'єктів енергетики, мереж зв'язку, житлового фонду та підтримку бізнесу, з особливим фокусом на мале і середнє підприємництво.
Етап відновлення	У рамках цього етапу передбачається реалізація значної частини проєктів, що входять до комплексного плану, включаючи відбудову об'єктів соціальної сфери та будівництво житла.
Етап модернізації	Включає заходи, що спрямовані на підготовку України до вступу до Європейського Союзу.

Джерело: сформовано на основі [3;13, 20]

З метою виконання рекомендацій Єврокомісії, Україна повинна зміцнити свою реформаційну діяльність, зокрема у сфері верховенства права та боротьби з корупцією. При цьому мають бути дотримані "червоні" лінії. На відміну від очікувань, це не лише антикорупційні заходи, але й такі пріоритети, як Green Deal, адаптація до стандартів ЄС, а також цифровізація всіх процесів, починаючи від державних послуг [3; 13; 20].

Наразі висуваються три основні напрями відбудови. Перший - трансформація пріоритетних секторів економіки, включаючи оборонну промисловість, металургію, машинобудування, енергетику та агропромисловий комплекс у частині переробки. Другий напрямок зосереджується на покращенні умов життя, включаючи якісну освіту, медицину та розвиток людського капіталу. Третій напрямок - ефективна інфраструктура. Кожен відновлений об'єкт повинен бути не тільки відновлений, але й модернізований згідно сучасних стандартів та функціоналу. У перспективі 10 років план відновлення спрямований на те, щоб вивести Україну в топ-25 країн за індексом людського капіталу та індексом економічної складності, що характеризує спроможність країни виробляти високотехнологічну продукцію [14; 15].

Відбудова України повинна бути координована з процесом вступу до ЄС, що передбачає збереження демократії та впровадження принципів ринкової економіки, які базуються на верховенстві права. Важливо відзначити, що, хоча це не завжди явно згадується, членство України в НАТО або отримання подібних гарантій безпеки має не менш важливе значення, ніж входження до ЄС, оскільки такі гарантії є ключовим чинником у запобіганні можливого майбутнього агресивного втручання Росії. В умовах післявоєнної відбудови країни необхідним є гарантування економічної, продовольчої та екологічної безпеки країни.

Економічна безпека країни в умовах післявоєнної відбудови. З завершенням військових дій, Україна матиме змогу ініціювати всеосяжну післявоєнну відновлювальну кампанію економіки, яка має відбуватися відповідно до стратегії, що була сформована українським урядом і знайшла підтримку на міжнародному рівні. Першочерговою вимогою для проведення відновлювальних заходів по відбудові економіки є забезпечення надійних гарантій безпеки України з виключенням можливості відродження військових конфліктів на її території. Відсутність цього громадського блага призведе до зменшення приватних інвестицій до мінімуму, гальмування економічної активності, а безпекові витрати будуть навантажені на бізнес, що призведе до зростання витратності економічної діяльності.

Після виконання цього базового критерію, ключовими цілями післявоєнної відбудови економіки повинні стати: а) реконструкція майна та

інфраструктури, що постраждали внаслідок війни; б) прискорене відновлення економічної активності; в) повернення українських біженців та внутрішньо переміщених осіб та їх інтеграція в економічні процеси; г) встановлення основ для стабільного економічного зростання.

Найбільш значимими джерелами фінансування післявоєнної відбудови України повинні стати репарації від агресора та підтримка міжнародної спільноти. У створенні міжнародного фонду підтримки для відновлення України центральну роль повинні відіграти ЄС, уряди країн-партнерів і глобальні організації – Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, та ін.

Створення Трестового фонду солідарності з Україною, що виконуватиме роль мобілізації та координації міжнародної підтримки, виглядає досить перспективним. Ключовим є аспект, що діяльність Трестового фонду повинна передбачати підтримку України переважно у вигляді грантів, а не позик [13-15].

Продовольча безпека країни в умовах післявоєнної відбудови. В результаті військових дій було ускладнено роботу постачальних ланцюгів та виробництва аграрної продукції, що має негативний вплив на населення, економіку та екологію України. Незважаючи на ці виклики, необхідність реабілітації аграрного сектору та забезпечення його стабільного розвитку виринає як пріоритетне завдання. Згідно з даними КСЕ, непрямі втрати аграрного сектору через війну оцінюються в 34,25 мільярдів доларів, а прямі збитки – у 6,6 мільярдів доларів. За даними Feodal.online, 5 мільйонів гектарів сільськогосподарських угідь (або 15% ріллі) в Україні можливо заміновано. Всеукраїнська аграрна рада оцінює, що на відновлення окремих сегментів агросектору знадобиться до 5 років.

Вихід із військового конфлікту, необхідно розглядати як можливість для перетворення та зміцнення сектору аграрного виробництва. По-перше, акцент повинен бути зроблений на розвиток місцевих продовольчих систем. Сучасна структура агропродовольчого сектору України більш зорієнтована на великомасштабне, монокультурне виробництво, централізовану логістику та переробку. Така модель володіє інерцією, яка забезпечує її вразливість перед впливом негативних факторів, зокрема агресії із боку інших держав, та може спричинити системні наслідки для ланцюгів постачання, як в Україні, так і на міжнародному рівні. Отже, стратегія післявоєнного відновлення повинна пропагувати розвиток адаптивних, стійких та децентралізованих агропродовольчих систем.

По-друге, наголошується на необхідності диверсифікації малих та середніх аграрних підприємств, фермерських господарств та сприяння їх кооперації. Малі та середні господарства здатні

створити основу для резилієнтних агропродовольчих систем, вони генерують приблизно 60% валового сільськогосподарського продукту України. Ці господарства, особливо в умовах кооперації, сприяють створенню самозайнятості населення, генерації додаткових та різноманітних робочих місць у сільській місцевості, а також забезпечують самодостатність сільських територій.

По-третє, необхідно завершити розпочаті реформи, однією із ключових серед яких є земельна. Необхідно створити прозорий ринок сільськогосподарських земель. Економічні наслідки відкриття та функціонування ринку землі у пост-воєнний період для України, зокрема, будуть визначатися цінами на землю, прозорими та справедливими умовами його функціонування, а також можливістю залучення внутрішніх та зовнішніх інвесторів. Водночас важливим є доопрацювання чинного законодавства з метою ефективного функціонування ринку землі, сприяння розвитку дрібних та середніх аграрних виробників [4,8].

Для ефективного відновлення аграрного сектора України в пост-воєнний період та його адаптації до нових реалій, може бути рекомендовано декілька ключових напрямів дій: реабілітація критичних об'єктів транспортної інфраструктури; прискорення процесу розмінування сільськогосподарських земель; розширення та модернізація терміналів для аграрної продукції; збільшення ступеня переробки аграрної сировини; посилення фокусу на галузі тваринництва.

Екологічна безпека країни в умовах післявоєнної відбудови. Росія в умовах війни здійснює цілеспрямований екоцид. Екологічна безпека країни в умовах післявоєнної відбудови є визначальним аспектом національного розвитку, який повинен бути уособлений у стійкій інтеграції екологічних та кліматичних політик у всі сфери суспільного життя. Подолання екологічних наслідків російської агресії мають паралельно здійснюватися з зеленим переходом, що передбачає зменшення споживання енергії за рахунок впровадження енергоефективних технологій та збільшення обсягів виробництва зеленої енергії, зокрема водню. В середньостроковій перспективі важливим завданням стає збільшення видобутку природного газу, що забезпечить заміну газу, раніше імпортованого з Росії до країн Європейського Союзу. При цьому необхідно підкреслити, що такий розвиток енергетичного сектору повинен відбуватися в контексті інтеграції українського та європейського енергетичних ринків [17].

Забезпечення ефективного контролю за виконанням екологічних стандартів є критично важливим завданням. Моніторинг якості та визначення методів спостереження є необхідним для досягнення безпечного та стійкого стану довкілля. При відновленні інфраструктури та підприємств

необхідно застосовувати найкращі доступні технології та методи управління.

Під час планування розбудови України варто дотримуватися європейських екологічних інструментів, зокрема здійснювати стратегічну екологічну оцінку та оцінку впливу на довкілля. Природоохоронне законодавство не повинно підлягати послабленню або тимчасовому скасуванню, навіть у умовах післявоєнного відновлення чи воєнного часу, оскільки забезпечення екологічної стійкості є невід'ємною складовою сталого розвитку країни.

Висновки. В контексті післявоєнної відбудови та гарантування економічної, продовольчої та екологічної безпеки України, наукова спільнота визнає важливість дослідження міжнародного досвіду. Розуміння успіхів та прорахунків інших країн може забезпечити дорогоцінний вклад в планування і виконання ефективних стратегій відновлення та розвитку. Звичайно ключовим є гарантування безпеки та оборони країни. Водночас у статті звертається увага на ті складові, які є також вкрай необхідними для гарантування національної безпеки.

Відбудова економіки після війни потребує детального аналізу фінансових, торговельних та промислових стратегій інших країн, які вже впоралися з аналогічними ситуаціями. Це включає розгляд таких факторів, як реструктуризація державного боргу, відродження виробничої бази, політика зайнятості та створення стабільних економічних відносин з міжнародними партнерами.

Продовольча безпека є також важливим аспектом, який вимагає ретельного аналізу, особливо враховуючи аграрний потенціал країни та її місце на міжнародних продовольчих ринках. Вивчення глобальних принципів стабілізації продовольчого ринку, включаючи сільське господарство, логістику, дистрибуцію та постачання, є суттєвим елементом післявоєнної відбудови. Україні потрібно звернути увагу на кращі світові практики в галузі продовольчої безпеки, такі як диверсифікація логістики, оптимізація використання земельних ресурсів, використання стійких технологій, які є відповідними до місцевих умов, та забезпечення рівноправного доступу до продовольства для всіх громадян.

Екологічна безпека, яка стала одним з ключових викликів сучасного світу, також є важливою для післявоєнної відбудови. Адже в умовах війни Росія здійснює екоцид на значних територіях. В умовах післявоєнної відбудови важливо використовувати відновлювані джерела енергії, стійке використання природних ресурсів, політику зменшення викидів шкідливих речовин, підходи зеленого розвитку та інші практики можуть бути з успіхом адаптовані до українського контексту.

Для відбудови України після війни і гарантування її економічної, продовольчої та екологічної безпеки, необхідно вивчати кращий світовий досвід,

адаптовувати глобальні практики до місцевого контексту, а також враховувати свої унікальні потреби та обставини. Відзначаючи небували в масштабах збройних конфліктів останніх декад руйнування, спричинені Російською Федерацією, слід визнати специфічність постконфліктового відновлення України, зокрема як складової великого плану її інтеграції до Європейського Союзу. Таким чином, частина ресурсів, що будуть накопичені за допомогою внутрішніх зусиль та міжнародної допомоги, буде спрямована на супровідні інституційні реформи, акції та заходи, чий результат не можуть бути виміряні в термінах мільярдів гривень або відсотків зростання ВВП.

Міжнародний досвід свідчить про можливість забезпечення реальних річних темпів економічного зростання, що перевищують 7%. Згідно з даними економічного аналізу, це можливо за умови незначного збільшення руйнувань на завершальних етапах війни, реалізації ефективних структурних реформ та активної діяльності уряду, що здійснюється на фоні регулярних надходжень зовнішньої допомоги.

Важливим наразі орієнтуватися на сучасні тренди та розвивати нові інноваційні виробництва. Сільське

господарство та чорна металургія в Україні часто розглядаються як сектори економіки з доданою вартістю, які мають право на широкий набір привілеїв. Однак, вибір пріоритетних галузей у межах цих програм має застарілий характер і, з великою ймовірністю, заснований на поточних бізнес-інтересах. Більш доцільним було б зосередитися на розвитку сучасних технологічних галузей, як це відповідно до трендів 21-го століття.

Актуальним для України є вивчення світового досвіду післявоєнної відбудови, зокрема тих країн, які зуміли успішно вирішити аналогічні виклики. Прикладами таких країн є Південна Корея, Боснія і Герцеговина та Хорватія.

Експерти наголошують на тому, що в процесі відновлення Україна має стати бути унікальною, модернізованою країною. Перш за все, економічне життя країни має бути змінено. Просте відтворення економіки в тому стані, в якому вона була до війни, призведе до того, що нас чекає ще багато десятиліть у аграрно-сировинному просторі, що тільки посилить наше відставання від сучасних технологічних економік розвинених країн.

Література:

1. Підоричева І. Післявоєнне відновлення Європи: досвід та уроки для України. *Журнал європейської економіки*. 2022. Т. 21, № 2 (81). С. 190–207.
2. Collier P., Hoeffler A. Aid, Policy, and Growth in Post-Conflict Societies. *The World Bank Development Research Group*. 2002. 24 p.
3. Чим прислужиться Україні світовий досвід повоєнної відбудови. Укрінформ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3690887-cim-prisluzitsa-ukraini-svitovij-dosvid-povoennoi-vidbudovi.html>.
4. Pryshliak N., Dankevych V., Tokarchuk D., Shpykuliak O. The sowing and harvesting campaign in Ukraine in the context of hostilities: challenges to global energy and food security. *Energy Policy Journal*, 2023. 26(1). 145–168.
5. Irtysheva I., Kramarenko I., Sirenko I. The economy of war and postwar economic development: world and ukrainian realities. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 8. No. 2, 2022. P. 78–82.
6. Київська школа економіки. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України. 2022. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.pdf.
7. Данкевич Е. М., Данкевич В. Е. Екологічні особливості ведення сільськогосподарського виробництва на забруднених радіонуклідами територіях з використанням японського досвіду. *Вісн. ЖНАЕУ*. 2016. № 1 (55). т. 3. С. 24–37.
8. Dankevych V., Dankevych Y. Management of forest and water resources in the context of administrative-territorial reform: the experience of Poland. *The scientific heritage*. Budapest. Vol. 6, № 55. 2020. pp. 27–31.
9. Софій О. Стратегія «Європа-2020»: у центрі – людина. *Європейський діалог*. 2020. URL: <http://dialog.lviv.ua/strategiya-yevropa-2020-u-tsentrilyudina>.
10. Tzifakis N. Post-Conflict Economic Reconstruction Princeton University Encyclopedia Princetoniensis. URL: <https://pesd.princeton.edu/node/586>.
11. Lally M.A. Ukraine Reconstruction: Priorities, Institutions, and the Private Sector. *American Foreign Service Association*. 2022. URL: <https://afsa.org/ukraine-reconstruction-priorities-institutions-and-private-sector>.
12. Декларація Лугано. Підсумковий документ Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC 2022). 4-5 липня 2022 року. URC. 2022. URL: <https://ua.unc-international.com/materiali-konferenciyi>.
13. Дяченко С., Булана О. Як нам відбудувати Україну. Успішні світові кейси повоєнного відновлення. *Ukrinform*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3493522-ak-nam-vidbuduvati-ukrainu-uspisni-svitovi-kejsi-povoennogo-vidnovlenna.html>.
14. Проект Плану відновлення України. Ukraine Reform Conference. URC. 2022. URL: <https://ua.unc-international.com/plan-vidnovlennya-ukrayini>.
15. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 10.07.2019 № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
16. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати у 2021 р.: аналітична довідка / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда та ін. К.: УкрІНТЕІ, 2022. 53 с.
17. Вишлінський Г., Репко М. та ін. Економіка України під час війни: звіт за листопад 2022. Центр економічної стратегії, German Economic Team, 22 с.
18. Skydan O., Dankevych V., Dankevych Y. The Current State of Applying Space Technologies to Monitor Land Use Efficiency. *The problems of economy*. 2019. № 3 (41) p. 281–288.

19. Skydan O.V., Dankevych V. Ye., Fedoniuk T. P., Dankevych Ye.M, Yaremova M. I. European green deal: Experience of food safety for Ukraine. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 9(2) 2022, Pages: 63-71.
20. Остролуцька Л. Інноваційна трансформація України – інвестиція у стабільність Європи. XI Фестиваль інноваційних проєктів «Sikorsky Challenge 2022. URL: <http://svit.kpi.ua/2022/11/04/>

References:

1. Pidorycheva, I. (2022). Pisliavoienne vidnovlennia Yevropy: dosvid ta uroky dlia Ukrainy. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*. T. 21, № 2 (81). 190–207. [in Ukrainian].
2. Collier, P., Hoeffler, A. (2002). Aid, Policy, and Growth in Post-Conflict Societies. *The World Bank Development Research Group*. 24 p.
3. Ukrinform (2022). *How will Ukraine benefit from the world experience of post-war reconstruction*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3690887-cim-prisluzitsa-ukraini-svitovij-dosvid-povoennoi-vidbudovi.html> [in Ukrainian].
4. Pryshliak, N., Dankevych, V., Tokarchuk, D. & Shpykuliak, O. (2023) The sowing and harvesting campaign in Ukraine in the context of hostilities: challenges to global energy and food security. *Energy Policy Journal*; 26(1), 145–168.
5. Irtysheva, I., Kramarenko, I. & Sirenko I. (2022). The economy of war and postwar economic development: world and ukrainian realities. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 8, No. 2, 78–82.
6. Kyivska shkola ekonomiky (2022). Zvit pro priami zbytky infrastruktury vid ruinuvan vnaslidok viiskovoi ahresii rosii proty Ukrainy. Retrieved from: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.pdf [in Ukrainian].
7. Dankevych, E.M., Dankevych, V.E. (2016). Ecological features of agricultural production in territories contaminated with radionuclides using Japanese experience. *Visn. ZhNAEU*, No. 1 (55), vol. 3, 24–37.
8. Dankevych, V., Dankevych, Y. (2020). Management of forest and water resources in the context of administrative-territorial reform: the experience of Poland. *The scientific heritage*, Budapest. Vol. 6, № 55. pp. 27-31.
9. Sofii, O. (2019). Stratehiia «Ievropa-2020»: u tsentri – liudyna. *Yevropeyskyi dialoh*. Retrieved from: <http://dialog.lviv.ua/strategiya-ievropa-2020-u-tsentri-lyudyna>. [in Ukrainian].
10. Tzifakis N. (n.d.). Post-Conflict Economic Reconstruction. *Princeton University Encyclopedia Princetoniensis*. Retrieved from: <https://pesd.princeton.edu/node/586>.
11. Lally, M.A. (2022). Ukraine Reconstruction: Priorities, Institutions, and the Private Sector. *American Foreign Service Association*. Retrieved from: <https://afsa.org/ukraine-reconstruction-priorities-institutions-and-private-sector>.
12. URC. (2022). *Deklaratsiia Luhano*. Retrieved from: <https://ua.urb2022.com/materiali-konferenciyi> [in Ukrainian].
13. Diachenko S., Bulana O. (2022). Yak nam vidbuduvaty Ukrainu. Uspishni svitovi keisy povoiennoho vidnovlennia. *Ukrinform*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3493522-ak-nam-vidbuduvati-ukrainu-uspishni-svitovi-kejsi-povoennogo-vidnovlenna.html> [in Ukrainian].
14. URC. (2022). *Proiekt Planu vidnovlennia Ukrainy*. Ukraine Reform Conference. Retrieved from: <https://ua.urb2022.com/plan-vidnovlennya-ukrayini> [in Ukrainian].
15. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019). On the approval of the Strategy for the development of the sphere of innovative activity for the period until 2030: No. 526. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
16. Pysarenko, T. V., Kuranda, T. K., Kochetkova, O. P., Ghavryst, T. V. & Osadcha, A. B. (2022). *Implementation of priority areas of science and technology development and results obtained in 2021: analytical reference*. Kyiv: UkrINTEI. [in Ukrainian].
17. Vyshlinskyi, H., Repko, M., Ghajdaj, Ju., Ghorjunov, D. & Samojljuk, M. (2022). *Ekonomika Ukrainy pid chas viiny*. Lystopad 2022. *Tsentr ekonomichnoi stratehii*. [in Ukrainian].
18. Skydan, O., Dankevych, V. & Dankevych, Y. (2019). The Current State of Applying Space Technologies to Monitor Land Use Efficiency. *The problems of economy*. 2019. № 3 (41) p. 281–288.
19. Skydan, O.V., Dankevych, V. Ye., Fedoniuk, T. P., Dankevych, Ye.M. & Yaremova, M. I. (2022) European green deal: Experience of food safety for Ukraine. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 9(2) Pages: 63-71.
20. Ostrolutska, L. (2022) *Innovatsiina transformatsiia Ukrainy – investytsiia u stabilnist Yevropy*. Retrieved from: <http://svit.kpi.ua/2022/11/04/> [in Ukrainian].

